

UDK 811.163.6'28(497.4 Maribor)
Mira Krajnc
Pedagoška fakulteta v Mariboru

BESEDILNOSKLADENJSKE ZNAČILNOSTI JAVNE GOVORJENE BESEDE (NA GRADIVU MARIBORŠČINE)

Namen razprave je prikazati nekatere razlike med vnaprej pripravljenim govornim in spontanim govornim besedilom glede na skladenjsko strukturo in izbor besedilotvornih sredstev ter tako tudi potrditi razlike med zapisanim in govornim jezikom. Razprava je nastala na podlagi analize gradiva, posnetega v glavnem na sejah Mestnega sveta Mestne občine Maribor.

The goal of this paper is to show some differences between the prepared spoken and extemporaneous spoken texts in terms of their syntactic structure and selection of the text-forming devices and to confirm the differences between written and spoken language. The study is based on the analysis of material recorded mainly at meetings of the Maribor City Council.

Ključne besede: govorno besedilo, besedilna skladnja, skladnja govornega jezika, besedilotvorna sredstva

Key words: spoken text, textual syntax, syntax of spoken language, text-forming devices

Uvod¹

Sporočanje je »/.../ interakcijsko delovanje, ko usmeri delujoči A dejanje D na neko drugo osebo B in predvideva, da bo B njegovo dejanje dojel in ga interpretiral po pričakovanih oz. konvencionalnih kriterijih oz. da B ovrednoti A-jevo vedenje kot dejanje, ki se nanaša nanj. Dejanja sporočanja so interakcijska dejanja z vsebino /.../. Cilj vsakega sporočanja je razumevanje« (Nuyts 1992: 46).

1 Kot je znano, govorimo o jezikovnem in nejezikovnem sporočanju. Predmet analize je jezikovno sporočanje, izbran je bil pokrajinski pogovorni jezik, za katerega je značilno, da se izmenično približuje narečju ali knjižnemu jeziku. Ker je odločitev o izbiri jezikovne zvrsti intimna, (ne)zavedna odločitev udeleženca govornega dejanja, odvisna od subjektivnih in objektivnih dejavnikov, je mogoče le v okviru vsakokratne govorne situacije opisati in s tem določiti, za katero podzvrst, varianto, raven pogovornega jezika se je govorec odločil.

Izbran je bil jezik Maribora, za katerega Toporišič (2000: 21) navaja, da je središče severnoštajerskega pokrajinskega pogovornega jezika in je močan povezovalni center. Kot navaja Zorkova (1995: 341–352), je mariborščina nastala na stičišču panonske in štajerske narečne baze, opazen je vpliv vzhodnokoroškega narečja. Maribor kot

¹ Razprava je priredba avtoričinega magistrskega dela *Besediloslovne značilnosti pokrajinskega pogovornega jezika (Na gradivu mariborščine)*, Ljubljana, Filozofska fakulteta, 2004, ki je nastalo pod mentorskim vodstvom red. prof. dr. Ade Vidovič Muhe in somentorskim vodstvom zasl. prof. dr. Zinke Zorko, izr. čl. SAZU.

središče predstavlja določeno intelektualno plast pokrajine in širše regije, zato gre verjetno za t. i. mestno govornico, tj. govornico glavnega mesta pokrajine, in ni knjižni jezik.

2 Pri sporočanju sodelujeta vsaj dva udeleženca, tako je dvogovor »prvinska oblika človekove jezikovne dejavnosti« (Korošec 1998: 251) oz. osnovna oblika jezikovnega sporočanja (Dressler 1994: 6).

2.1 Za politični dvogovor sta značilna javnost in uradnost. Pri javnih komunikacijah – seje mestnih svetov so obvezno zvokovno zabeležene – ločimo med tistimi udeleženci govornih dejanj, ki sodelujejo aktivno ali pasivno. Aktivni udeleženci se praviloma nahajajo znotraj istega prostora in med njimi najdemo sekundarnega – potencialnega govorečega. Pasivni udeleženci² pa so lahko tudi tisti, ki so govor slišali preko televizije ali radia, kar pomeni, da naslovniki niso samo neposredni udeleženci govornega dejanja, ampak so določeni z dometom medija.

Kot rečeno, za politične dvogovore je značilna uradnost, le-ta se kaže v hierarhičnih odnosih med udeleženci dvogovora in prihaja najbolj do izraza v nagovorih. Za uradne govorne situacije je nadalje značilna določena predpisana oblika poteka, tj. politični dvogovor je načrtovan in voden oz. formaliziran: za širšo javnost zanimiva tematika je uvodoma podana s predavanjem oz. podrobnejšo predstavitevjo točke dnevnega reda. Dvogovor vodi, usmerja ter skrbi za ugled en sam govorec, torej je politični dvogovor v zbranem gradivu praviloma enosmerni.

2.2 Rezultat jezikovnega sporočanja je besedilo oz. »besedilo je osnovna oblika delovanja jezika v družbi, produkt in sredstvo komunikacijskega procesa kot sestavine integriranega kompleksa človekovega socialnega delovanja; to je kompleksna enota znakovnega značaja, ki predstavlja podobo večjega ali manjšega dela resničnosti, torej zapleteno kazalo človekove zavesti, v obliki komunikata, sporočila, tj. vsebinsko in oblikovno relativno popolne, zaprte in povezane enote, ki služi za doseganje določenega komunikacijskega cilja« (MČ 3 1987: 624). Beaugrande-Dressler (1992: 12–19) ga definira kot komunikacijsko pojavitev, ki izpolnjuje sedem kriterijev besedilnosti: koherenco, kohezijo, namernost, sprejemljivost, situacijskost, informativnost in medbesedilnost.³

Izoblikovali so se naslednji tipi besedil: v celoti vnaprej pripravljena so brana besedila; nebrana besedila so lahko vnaprej pripravljena besedila, ki se jih govorec nauči na pamet, ali pa jih samo tematsko pripravi vnaprej s pomočjo t. i. opornih (dispozicijskih) točk, pri čemer pusti naslovniku, da deloma vpliva na potek sporočanja. Ta tip besedil bomo imenovali premišljena besedila. Premišljena besedila nastanejo tudi takrat, ko se aktivni ogovorjeni sklicuje na predhodne govorce in dobredno ponovi ali kako drugače obnovi del njihove izjave – v takih primerih govorimo o medbesedilnosti.⁴

² Termina aktivni in pasivni udeleženec govornega dejanja je definirala Ada Vidovič Muha.

³ Dressler (1994: 6) besedilo definira kot enoto sporočanja, tj. jezikovno sporočanje se pojavlja v obliki besedil, ki lahko obsegajo le eno besedo, raztegnjeno izjavo ali celotno knjigo.

⁴ Medbesedilnost označuje odvisnost tvorjenja in sprejemanja danega besedila od seznanjenosti udeležencev v komunikaciji z drugimi besedili, posveča se torej vprašanju besedilnega namigovanja in besedilnih vrst (de Beaugrande–Dressler 1992: 18, 128).

G/P-jeva⁵ sposobnost oblikovanja smiselnega, ustreznega, primernega in slovnično pravilnega besedila (vsebinska in površinska korektnost besedila) pride najbolj do izraza pri spontanih besedilih, še zlasti ko G/P govori o temi, ki ga ne zanima ali mu je neprijetna.

2.2.1 Podrobnejši pregled pogojev tvorjenja besedil pokaže, da večina besedil iz gradiva, če upoštevamo Müllerovó (1994: 11),⁶ ne sme biti spontanih, saj tega ne dopušča konkretni govorni položaj; besedila so ali pripravljena vnaprej ali premišljena. Če so pripravljena z eno samo dispozicijsko točko, jih zaradi ločevanja vseeno imenujemo spontana besedila. Pri oblikovanju teh besedil G/P natanko ve, kaj ima povedati o konkretnem dogajanju na seji. Upošteval pa naj bi tudi določila o poteku sej in obliki besedil mestnih svetnikov. Poleg tega pa skupaj s P/G deli oblikovni napor [1].

[1] *Besedilo J3: (1) Na ustavno vprašanje številka dvesto enainštrdeset, namenjeno predstavnikom komunalne direkcije ni, Iz devetndvajste seje...*⁷

B: Iz publike sporočajo, da predstavniki so.

*J: (2) A je, prej je namreč tu sedel, pa...*⁸

GRADIVO

Gradivo predstavljajo besedila s sej Mestnega sveta Mestne občine Maribor, posneta 23. 10. 2000, 3. 9. 2001, 10. 9. 2001 in 1. 10. 2001 v prostorih Izobraževalnega centra Pekre in v prostorih Inštituta informacijskih znanosti Univerze v Mariboru, in predavanje red. prof. dr. Norberta Jaušovca s temo o mrežnih povezavah v dolgotrajnem spominu, posneto 24. 11. 2001 pri predmetu Pedagoška psihologija, namenjenemu študentom tretjega letnika mariborske Pedagoške fakultete.

⁵ Z oznako G označujem govorca, tj. tvorca besedila, s P pa poslušalca, tj. neposredno naslovljenega. Ker se ti dve vlogi v dvogovoru na sploh nenehno izmenjujeta, sta uporabljeni oznaki G/P in P/G. Samo s terminom govorec pa označujem konkretnega tvorca izbranega zglada.

⁶ »Ukvarjamo se torej s širokim področjem govornjene komunikacije, ki se dalje specificira glede na razne kriterije, med katerimi kot najpomembnejšega razumemo dihotomijo spontanost/vezanost (spontánost/vázanost). Poimenujemo jo kot dva pola govornjene komunikacije; na eni strani maksimalna neodvisnost/sproščenost (volnost) /.../, na drugi strani maksimalno omejena, odvisna (svázáni), vezana komunikacija /.../. Značilnosti spontane komunikacije večinoma opišemo s pridevniki, kot so neuradna, zasebna, nepripravljena, neuradovalna (improvizirana); vezane komunikacije pa uradna, javna, uradovalna.« Müllerová 1994: 11–12. Nadalje Müllerová ločuje med zapisano in govornjeno komunikacijo ter zapisano obliko govornjene komunikacije in govornjeno obliko zapisane komunikacije. O zapisani obliki govornjene komunikacije govori takrat, ko se G/P želi pripraviti npr. na javni govorni nastop; o govornjeni obliki zapisane komunikacije pa, ko G/P zapisano besedilo prebere ali pove na pamet. Pri tem je pomembno vprašanje, ali tvorec oblikuje svoje besedilo z zavestjo, da bo govornjeno, in se zato poslužuje npr. krajših, preprostejših struktur ter tako naslovniku omogoča lažje spremljanje in interpretacijo. Lahko pa tega ne upošteva, zato v njegovih besedilih najdemo zapletenejšo strukturo, značilne za zapisana besedila.

⁷ Gradivo je predstavljeno iz zvočnega zapisa v pisno obliko. Pri tem so bila upoštevana pravila stavčne fonetike (Toporišič 2000: 533), prilagojena značilnostim mariborščine. To pomeni, da so besede zapisane tako, kot so jih izgovarjali govorniki, še zlasti, če se izgovarjava razlikuje od knjižne norme. Npr. *Maribor* je zapisan kot *Máribór*, *Ljubljana* kot *Lublana*. Ker v mariborščini prevladuje padajoča intonacija tudi na mestih, kjer je v knjižnem jeziku rastoča, je na mestih, kjer prihaja do odstopanja, intonacija označena, tj. s puščico navzdol.

⁸ Pri navajanju zgledov sta navedena vir, tj. besedilo, in številka povedi, npr. *B1(6)* ali *MS MOM-6*, pri čemer oznaka *B1* pomeni prvo besedilo govornika B, oznaka *MS MOM-6* pa šesto besedilo z redne seje Mestnega sveta, z dne 23. 10. 2003. Če je iz besedila vzet odstavek, je naprej naveden vir, npr. *besedilo L*, nato sledi odstavek.

Besedilnoskladenjska analiza gradiva

Pri analizi zbranega gradiva, ločenega glede na stopnjo vnaprejšnje pripravljenosti na govorni nastop in temo, je bila pozornost namenjena popisu skladenjskih značilnosti, tipičnih za govorjeno besedilo, prikazu skladenjskih struktur izrekov in popisu besedilotvornih sredstev.

SKLADENJSKE ZNAČILNOSTI GOVORJENEGA BESEDILA

1 Besedilo je glede na prenosnik različno, zato lahko pričakujemo, da je tudi skladenjska zgradba osnovne besedilne enote govorjenega jezika drugačna od zapisanega, pri čemer je potrebno upoštevati, »ali je govorjeno besedilo slušna uresničitev (ali celo slušni posnetek) že danega besedila ali pa je neposredna izvorna slušna ubeseditev dane predmetnosti« (Toporišič 2000: 32).⁹ Tako se Müllerová (1994: 23) sprašuje, ali sploh lahko pri skladenjski analizi govorjenega besedila, predvsem spontanega, delamo z osnovno skladenjsko enoto zapisanega besedila, to je stavkom, saj ga v spontanem govorjenem besedilu ni mogoče zadovoljivo identificirati. To utemeljuje s tremi bistvenimi dejstvi: a) G/P z intonacijskega vidika pogosto ne ve, kdaj se bo izkazalo, da je vsebina, o kateri želi govoriti, zadostno predstavljena, zato namesto končne uporablja nekončno intonacijo; b) pri določanju skladenjskih razmerij med leksikalnimi enotami ni vselej jasno, h kateremu povedku (predhodnemu ali naslednjemu) se dodajajo stavčni členi; c) govorjeno besedilo je skladenjsko nestabilno zaradi pogostih nepravilnosti, odstopanj, modifikacij. Müllerová (p. t.; 24) se zato zdi nesmotrno z enotnimi kriteriji vrednotiti skladenjska odstopanja govorjenega besedila na osnovi skladenjskih norm zapisanega besedila. Tak pristop bi bil po njenem mnenju neprimeren, saj o sami skladenjski strukturi govorjenega besedila ne bi povedal veliko. Upošteva odvisnost skladenjske strukture govorjenih pojavov deloma od zunanjih dejavnikov sporočanja, deloma od raznih, največkrat spreminjajočih se notranjih dejavnikov, kot so psihične, kognitivne in socialne značilnosti udeležencev, značajске lastnosti, splošno in trenutno počutje udeležencev ter njihove sporazumevalne izkušnje. Izhaja iz prepričanja, da se v skladenjski strukturi govorjenega jezika kažejo določene norme, ki so z vidika veljavnih skladenjskih norm zapisanega jezika lahko moteče. Zato za osnovno enoto skladenjske analize govorjenega besedila predlaga t. i. vsebinsko-pragmatično enoto – izrek, tj. poved v okoliščinah konkretnega govornega dejanja; gre za skladenjsko in pomensko relativno celotni del besedila. V izreku G/P sledi nekemu elementarnemu komunikacijskemu cilju, zato ga lahko primerjamo s funkcijsko enoto ilokucije. Izrek je realizacija načrtovane G/P-jeve dejavnosti in realizacija procesa postopnega sporočanja dela besedila glede na G/P-jeve, pa tudi P/G-jeve, spominske in tvorbenne zmožnosti. Izrek je mesto v govorjenem besedilu, ki ga z vidika skladenjske zgradbe zapisanega besedila marsikdaj ni mogoče interpretirati.

⁹ Glej tudi opombo 6.

2 Zgradba govorjenega besedila je rezultat interakcijskega učinkovanja pri uveljavljanju pravil, zato so v teh besedilih pogoste modifikacije skladijskih zgradb glede na značilnosti zapisanega besedila. Te modifikacije Müllerová (1994: 73–89) loči na tri skupine, in sicer na skladijske modifikacije besedilnega povezovanja, situacijsko odvisne modifikacije skladijskih zgradb in modelne skladijske zgradbe. Kot posebno značilnost govorjenih besedil navaja t. i. vračanja (opravy a dvojí vyjádření)¹⁰ in z njimi povezana kopicenja, ki jih v zapisanem besedilu ne najdemo. Zbrano gradivo bo predstavljeno glede na omenjeno tipologijo Müllerové.

2.1 Skladijske modifikacije besedilnega povezovanja

Po Müllerová sodijo sem nedokončane skladijske strukture, kot so zamolk, preskok, izpust in samostojni odvisni stavek [2]; spremembe besednega reda in paralelizem.

[2] *Ker to je pa popolnoma neopravičeno.* J5(7)

2.1.1 Nedokončane skladijske zgradbe

V zbranem gradivu ne najdemo primera z zamolkom, saj je značilnejši za neuradna spontana besedila. Pogost pa je preskok (anakolut), za katerega se izkaže, da je pravzaprav dvovrsten: strukturni in vsebinski. Pri prvem se pomenska teža prenese na novo formuliran del izreka [3], pri drugem pa G/P zamolči, kar je prvotno nameraval povedati [4].

[3] *Torej moj predlog je in bi prosó sevda, se tud o tem, da za gospodinjstvo gremo na ee, torej faktor ena in da ta izračun CR, v tem izračuno ne upoštevamo tega ee, faktorja frekvence ee, torej odvoza, dva cela ena šest šest šest.* J6(36)

[4] *Besedilo M1: (29) Drugi je bil pa Cer..., Mestni avtobusni promet d. o. o. (30) Kar se tiče vprašanja... (31) Gospod Pristovnik, se opravičujem, da nisn [šou] po vrsti.*

Kot sredstva besedilnega zgoščanja se zelo pogosto pojavljajo jezikovnosistemski izpust (elipsa) [5] in sobesedilni in/ali okoliščinski izpusti. Pri jezikovnosistemskem izpustu lahko v zgradbi opustimo odvečne (redundantne), predvidljive člene. Izkaže se, da G/P tako največkrat izpusti pomožni glagol *biti* [5a], nato predhodni glagol [5b], glagol [5c] in jedro imenske besedne zveze [5č]. Pri sobesedilnih in/ali okoliščinskih izpustih razberemo pomen iz situacije ali/in sobesedila. Korošec (1998: 142) jih razume kot pragmatične vzpostavitev smisla [6].

[5a] *Sævada kubni metri so še kako povezani z litri, torej z velikostjo posode, in še kako povezani z frekvenco odvoza, ker ta govori o obsegu odpadkov.* B4(24)

¹⁰ »Opravy a dvojí vyjádření« – »popravki in dvojna izražanja«. V razgovoru z mentorico in s somentorico se je izkazalo za smiselno uvesti enotni termin *vračanja*, odprto pa ostaja poimenovanje popravki oz. pomenska vračanja, saj bi ju lahko nadomestili s terminoma napake in dopolnila.

[5b] *Takšne razmere sedaj izkoriščajo svetniki, kot so doktor Holz, ustanovitelj Gibanja za ljudi, mariborska SDS↓ in poslanci LDS↓, gospod Pukšik..., Pukšič, Jerovšek, Kandel, Kebrič, ki jim gre za lastno promocijo↓, ne pa za dóbró Máribórcanov.* G1(17)

[5c] *Postavlja se vprašanje, zakaj skok cene, ne.* B4(36)

[5č] *Imperialistične težnje se kažejo tudi v regionalni razvoj Slovenije↓ in v to, da naj bi bila ena regija Ljubljana, druga pa preostanek oziroma ostala Slovenija.* A1(21)

[6] *Če že, potem je treba vsaj ta ta drugi del črtat.* J5(5)¹¹

Kot lahko vidimo iz primerov [6] in [7], imajo pri besedilnem izpustu pomembno vlogo členki s svojo povezovalno funkcijo.¹²

[7] *Da ne bo nesorazuma.* Č(5)

Navedeni primer lahko razumemo kot izpust glavnega stavka, ki bi izražal navezavo na predhodno poved in bi vseboval izvajalniški glagol, npr.: *To govorim/omenjam zato, da...* Govorec je to storil verjetno namenoma, saj se je tako izognil neposrednemu izražanju ilokucijske moči. Če tega ne bi storil, bi lahko bilo njegovo izražanje razumljeno kot nevljudno oz. neprimerno, česar pa si ne sme privoščiti.

2.1.2 Spremembe besednega reda

Pri besednem redu lahko zasledimo razmeroma veliko svobodo, to je posledica postopnosti/dodajalnosti, saj besedilo v celoti ne nastane naenkrat, pač pa ga G/P tvori, P/G pa sprejema (interpretira) postopoma.

Prvi, ki se je v slovenskem jezikoslovju ukvarjal z vprašanji besednega reda v »funkcionalni zvezi s predmetnostjo« (Vidovič Muha 1993: 497), na katero se nanaša, je bil A. Breznik. Pri besednem redu je ločil dvojno stavo: prosto in neprosto (danes stalno) stavo (Breznik 1982: 234). »Neprosto imenujemo stavo, po kateri imajo besede vedno enako, stalno, nespremenjeno mesto v stavku« (p. t.). Neprosto stavo torej pojmuje »kot jezikovnosistemska danost«, »kot eno izmed pravil za tvorbo jezikovnih sporočil« (Vidovič Muha 1993: 501). Kot primere za stalno stavo Breznik navaja zaporedje naslonk v naslonskem nizu, stavo prilastka, prilastkovega in partitivnega rodilnika, pristavka (apozicije) in stavo »nemškega povedkovega glagola stranskega stavka, ki je stalno na koncu« (Breznik 1982: 234). Te ugotovitve razen zadnje v zvezi s povedkovim glagolom še držijo (Vidovič Muha 1993: 501). Prosto stavo pa besedam določa »vsakokratni pomen stavka« (Breznik 1982: 234).

Kriterij besednega reda je po Brezniku (245) (ne)pričakovan stavčni »poudar«. Izraz pričakovan lahko v smislu členitve po aktualnosti, ki stavek loči na izhodišče in jedro, povežemo z izhodiščem (temo); izraz nepričakovan pa z jedrom (remo, fokus).

¹¹ V delu izreka *Če že gre* za pragmatično vzpostavitev smisla. Izrek lahko izpeljemo: Če je že vse ostalo kolikor toliko sprejemljivo, potem je treba vsaj (ta ta) drugi del črtati.

¹² A. Skubic (1999: 211–238) sledi M. A. K. Hallidayevi (predstavnik sistemskega funkcionalizma) razdelitvi členkov (adjunktov) na povezovalne in modalne. Prvi omogočajo postopek razširjanja, »to je postopek, v katerem se stavku doda drug stavek, ki je s prejšnjim v določenem razmerju« (214); dodani stavek temeljiteje dodela prvega, prejšnjega podaljša z novo vsebino ali pa ga dopolni z okoliščinskimi informacijami. Drugi, tj. modalni členki (modalni adjunkti) »modificirajo razmerje med predikatoma in izbranim delom propozicije, so modalni most med njima« (231).

Pri prosti stavi je motivacija za spremembo besednega reda G/P-jeva želja, postaviti na začetek odlomka informacijsko, komunikacijsko in pragmatično najpomembnejše komponente. Tako G/P pove najprej to, kar je za celotno sporočilo najbolj bistveno (jedrno) in nato sporočeno(-e) informacijo(-e) dopolnjuje [8].

[8] *Da lukne treba zaflikati, je meni popolnoma jasno, samo...* (MS MOM-2)

Mam jas osnovo, da ponovno ta odgovor pošlem na nadzorni odbor ... (MS MOM-5)

Pri stalni stavi, tj. pri sistemsko predvidljivem besednem redu, v gradivu najdemo odstopanja v zaporedju naslonk v naslonskem nizu [9], pri stavi levega prilastka imenske zveze [10] in stavi glagola na zadnjem mestu stavka [11].

[9] *To je ena taka, ena taka teorija mrežnih torej teh pojmov, no, potem se je pa še ena teorija razvila, to je pa – smo rekli TLC – tisto pa je ACT.* N(81)

Spoštovani!, gospod Pušenjak tudi sprašuje v zvezi s problematiko Kranjske Save ee| in | pravi!, da bi naj naša mestna občina verjetno zapravila možnost dogovorov|. (MS MOM-7)

[10] *Mate kdo doma kanarčka svojega?* N(22)

[11] *Tako da je to moj prvi proceduralni predlog↓, ampak to lahko do naslednjič pripravimo↓, da se enkrat rešimo teh nazivov ekološki tolar in da ne bomo tega vlekli, naj gre za sredstva za razširjeno reprodukcijo↓, ki jih lahko normalno v ceni imamo.* J6(12)

2.1.3 Paralelizem

V zgradbi skladišne konstrukcije paralelizem blaži intelektualni napor, saj uravnava kratkotrajni spomin [12], hkrati pa povedano lahko poudarja ali stopnjuje [13].¹³

[12] *Včasih so se odpadki zbrali in dejansko zlagali v najbližjo gramozno jamo, ne, danes pa imamo ločen sistem zbiranja odpadkov, imamo ee, tehtanje na odlagališču, imamo mletje, meli bomo reciklažo, meli bomo sevda dodatne frakcije še v letošnjem letu, spomnite se, da smo že najavili, da bomo začeli ločeno zbirati še dve dodatni frakciji, pod narekovajem klasičnih materialov, vse to pa sevda pomeni določene stroške.* B4(41)

[13] *Jaz mislim↓, da ne gre samo za vprašanje Maribora↓, za vprašanje severo-vzhodne Slovenije↓, gre za vprašanje enakomernega razvoja slovenskega prostora.* F(27)

2.2 Ker je zgradba govorjenega besedila rezultat interakcijskega delovanja, so v teh besedilih pogoste modifikacije. Müllerová (1997: 73–79) jih, kot rečeno, loči na tri skupine: na skladišne modifikacije besedilnega povezovanja, na situacijsko odvisne modifikacije skladišnih zgradb in na modalne skladišne zgradbe. Na **situacijsko odvisne modifikacije skladišnih zgradb** pomembno vpliva spetost s konkretnim govornim položajem. Müllerová (1994: 84) izpostavi zlasti položajna deiktična sredstva (glej o besedilotvornih sredstvih) in sredstva za vzpostavljanje in ohranjanje stika.

¹³ Müllerová (1994: 78–79) govori o paralelizmu tudi v okviru sosednjih replik, ko B dobesedno ponovi to, kar je rekel A.

Slednja sredstva imenujemo začetniki (Krajnc 2000: 12–19). To so eksplicitne zaznambe za začetek dvogovora, nove teme ali dvogovorne replike (vloge), torej so signali za začetek sporočanja, s katerimi vzpostavimo stik s soudeležencem govornega dejanja in ga pritegnemo v komunikacijo; opravljajo torej fatično in konativno funkcijo. Usmerjajo človekova pričakovanja, saj je, kot navaja Nuyts (1992: 250), po delni zgradbeni in semantični analizi izreka pogosto mogoče oblikovati hipotezo, kaj bo sledilo; namreč vsak izrek ima določeno ilokucijsko moč, ki jo G/P lahko stopnjuje, npr. z začetniki kot *Ti, poslušaj, kdaj pa si prišel včeraj domov?*; ilokucijska moč je tu večja v primerjavi s *Kdaj pa si prišel včeraj domov?*

Začetniki niso retorične figure,¹⁴ torej izrazi, s katerimi bi G/P pridobil čas za oblikovanje besedila, in praviloma niso mašila, čeprav so nekatera mašila pogosto rabljeni začetniki, npr. *a veš, v redu, mislim da* itd.

Začetnike lahko glede na vlogo, ki jo opravljajo, ločimo v naslednje skupine: pravi [14], navezovalni [15], zvezni [16], napovedovalni [17], izvajalniški [18] ter začetniki mašila [19].

[14] *Hvala lepa* ↓, *spoštovani gospod župan* ↓, *podžupan* ↓, *spoštovani svetniki* ↑, *svetnice* ↓. (MS MOM-7)

[15] *Torej* ↓, *kar se pa tiče Židovske ...* (MS MOM-3)

[16] *Poleg tega kar je bilo povedano, pa ...* (MS MOM-7)

[17] *Posebej še* ↑, *da ...* (MS MOM-7)

[18] *Naj povem, ...* (MS MOM-8)

[19] *Besedilo Č: (8) Druga stvar, ki bi jo hotel izpostaviti* ↓, *je* ↓, *da* ↓, *ee, je – po mojem – ee, argumentacija* ↓ *glede kadrovske problematike v Mariboru* ↓, *dejansko arogantna* ↓ *in ee, na svojevrsten način izraža cinizem* ↓, *pa zdaj bi hotel minister to ali ne. (9) Ampak ee, to je dejstvo* ↓ *in ee, druga stvar pa je, zaj v kolikor* ↓ *ee, minister zadevo ne obravnava kot politični projekt, ker političen projekt zahteva politične kadre.*

2.3 Modelne skladijske zgradbe

To so tiste modificirane skladijske zgradbe, ki imajo značilnosti jasne sistemskosti. Tvorijo vrsto ustaljenih specifičnih sredstev govornega besedila, vendar, kot navaja Müllerová (1994: 49), vsa še niso popisana. Pogosto jim lahko pripišemo določeno skladijsko shemo oz. določen stavčni vzorec. Take so npr. zgradbe z onomatopejskimi zvoki ali medmeti v vlogi povedka ali zgradbe, v katerih imata dva glagola skupne stavčne člene, kar pomeni, da je skupni stavčni člen v taki obliki, da se lahko hkrati veže s prvim in z drugim glagolom. Te zgradbe so, tako Müllerová, najnazornejši pokazatelji značilnosti tvorjenja spontanega govornega besedila, imajo lahko enega ali dva sporočajska namena [20].

[20] *Upam, da je kdo opazo, da smo medtem že tudi rešili problem, ki je dolga leta bil odprt v parku, smo odprli pred kratkim javne sanitarije vključno s tem, da smo odprli ter tudi omogočili bolne in invalide.* (MS MOM-9).

¹⁴ Npr. *Kaj pa si ti delal včeraj zvečer? – A včeraj zvečer (kaj sem delal)?*

2.4 Kot tipično značilnost govorjenega besedila glede na zapisano besedilo Müllerová navaja vračanja in kopičenja.

2.4.1 Vračanja so tisti jezikovni pojavi, pri katerih G/P med tvorjenjem besedila pove ali izrazi eno sporočilo, dvakrat, eventualno večkrat, torej se k izgovorjenemu izrazu pridruži izraz, ki je ustrežnejši ali bolj znan. Pojavljajo se npr. zato, ker se je G/P pri branju zaradi treme zatikalo [21] ali ker svojemu že pripravljene besedilu ni sledil, temveč ga je med govorjenjem spreminjal. Frekventnost določenega tipa vračanj je odvisna od stopnje vnaprejšnje pripravljenosti besedila. Za vnaprej pripravljena besedila sta najznačilnejša popravek izgovorjave [22], slovnično vračanje, ter tip pomenskega vračanja, pri katerem G/P v drugi formulaciji popravi napačen podatek iz prve formulacije [23]. V spontanah besedilih so pogostejša pomenska vračanja, pri katerih a) se v drugi formulaciji v bistvu pove isto, kot v prvi, vendar natančneje [24], b) drugi glagol namigne na naslednji vidik dogodka [25] in c) imajo izrazi v drugi formulaciji značaj sklepa, pojasnila [26]. Med slovničnimi vračanja pa je najpogostejši popravek oz. sprememba glagolske oblike [27].

[21] *Vsem skupaj prisrčen pozdrav iz prelepe, čudovite Štajerske, da malo spomnim naše goste, upam, da smo, da so videli, kako lepe je Štajerska lepa.* G1(1)

[22] *Maribor je s svojim potencialom prem... pomagal pri graditvi skupne države kakor tudi mnogih gospodarskih subjektov.* A1(7)

[23] *In bo verjetno, torej sigurno, ne samo verjetno, z začetkom leta dva tisoč dva tudi to predloženo v normalni proceduri definiranja cen za komunalne storitve, kot sem že omeno na Svetu dvanajstega junija.* M2(26)

[24] *Torej↓, to je problem↓, vitalni problem↓, ki smo ga zgubili.* E1(3)

[25] *Za prilogo vidite tudi cene drugod po Sloveniji, ker bi rad, da gledate in preverite, da v Mariboru nismo najdražji v tem, bi pa istočasno tudi povedal↓, vsi veste, da je v veljavi že tudi uredba o taksi na odlaganje odpadkov na deponije, ki bo začela veljati s prvim prvim dva tisoč dva↑, predvideni stroški bojo pripravljene↓, obračunani za vsako gospodinjstvo, tudi v Mestni občini Maribor.* M2(24)

[26] *Vprašanje gospe Piberlove↓, zavijanje iz Shak..., iz Shakespearove na Greenwičevo↓ na Osojnikovo↓, lahko samo odgovorim, da bomo preverili prometno ureditev↓ in dali odgovor.* M1(19)

[27] *Organizatorje pa so sedaj izkoristili ljudi za svojo, za svoje predvolilno nabiranje političnih točk, saj vemo, da bo, da bodo naslednje leto lokalne in predsedniške volitve, ki se mi zdi izredno sporno.* G1(13)¹⁵

2.4.2 Z vračanja so povezana kopičenja [28], saj so tako kot vračanja indikatorji postopnega nastajanja besedila in signalizirajo formulacijske težave tvorca besedila, zlasti omahovanje (hezitacijo) pri izbiri ustreznih leksemov oz. pri navajanju podatkov, za katere G/P ni povsem prepričan, da so resnični, hkrati pa kažejo premagovanje teh težav. Z obvestilnostnega vidika se kopičijo praviloma odvečne ponovne pojavitve [28a] ali sinonimi [28b], s katerimi G/P ne more spremeniti ilokucijske moči izreka.

¹⁵ ... za svojo, za svoje predvolilno nabiranje političnih točk je popravek slovnične kategorije zaimka.

[28a] ... *in seveda v tem obdobju nismo bli mi seveda nismo bli /.../ je pa še vedno | vedno velik ↓ /.../ pač so šanse da se bo to ↓, da se bo to realiziralo ↓ |*. (MS MOM-7)
[28b] *Smo pa pred kratkim že dali pobudo pred nekaj meseci ↓ |*. (MS MOM-4)

SKLADENJSKO STRUKTURNA ANALIZA

Pri analizi skladske strukture izrekov, tj. povedi v okoliščinah konkretnega govornega dejanja, pojmujeemo zapleteno zloženost, kot jo najdemo pri Toporišču (2000: 652): zapleteno zložene so povedi s priredji različnih vrst, podredno zložene večstavčne povedi (tj. glavni stavek z več odvisniki različnih stopenj) ter povedi s prirednimi in podrednimi odnosi hkrati. Kot zapleteno zložena je upoštevana tudi struktura tipa SŠS,¹⁶ saj je vrinjeni stavek redko enostavčni.

1 Toporišč (1992: 355) definira vrinjeni stavek kot »s/tavek (ali zveza stavkov) v okviru kake povedi (ali stavka), s katero ni povezan po načelu prisojanja ali določanja, pa tudi ne prirednosti ali solednosti, ampak je oblikovno sam zase, le v kakšni svobodni zvezi z vsebino. Vrinjeni stavek se rad zaznamuje s pomišljajem, izgovarja pa se na znižanem registru in navadno hitreje od besedila, v katero je vrinjen.« Korošec (1998: 280–281) meni, da gre pri vrinjenih stavkih za »poseben postopek pri konstruiranju povedi ali celo širšega besedila, za *vrivanje*, pri katerem se organski potek govorne verige prekinja z vrinjeno enoto, ki izhaja iz druge ravnine«. Ti stavki v vsebinskem smislu dodajajo kako podrobnost, kaj pojasnjujejo, izražajo odnos G/P-ja do vsebine, razmišljajo o pravilnosti podatka ali izraza, se sklicujejo na P/G-jevo izkustvo, P/G k čemu pozivajo oz. se k P/G tako ali drugače obračajo. Z okolico niso v skladskem razmerju, kar omogoča vodenje dveh vzporednih besedilnih struktur. So »besedilna možnost in stilna značilnost ne samo sproti, nepripravljeno oblikovanega govora, ampak tudi zahtevnejših, zlasti retoričnih, in /.../ tudi publicističnih ter poročevalskih besedil« (p. t.). Vrinjene stavke Korošec uvršča med t. i. pristave, ki sodijo tako kot izpostave med medstave, to so »izrazi med pomišljajema« (282).

Čeprav Korošec medstavo šteje predvsem za sredstvo pisnega prenosnika, saj določila o znižanem registru pri izgovoru vrinjenega stavka ni mogoče avtomatično obrniti (287), v razpravi za vse, kar G/P vrine v že začeto skladske strukturo, uporabljamo izraz medstava; lahko torej rečemo, da je tudi vrinjeni stavek dvotipski: z značilnostmi izpostave ali pristave.

2 Analiza gradiva s skladske strukturnega vidika je pokazala dvojje

a) S skladske strukturnega vidika bolj urejena besedila oblikujejo G/P, vajeni javnih govornih nastopov, kar pomeni, da so pomemben dejavnik izkušnje. Le-te si G/P lahko pridobi z delovanjem na političnem, poklicnem področju ali kakem drugem področju, vezanem na javnost govornega položaja. Če G/P nima zadostnih izkušenj, načeloma lahko ta primanjkljaj prekrije, če je višje- ali visokošolsko izobražen, sicer

¹⁶ S – stavek; Š – vrinjeni stavek.

so pri tvorbi besedil opazne G/P-jeve značajske poteze. Od visokošolskih učiteljev se visoka sporazumevalna kompetenca pričakuje. Pri ostalih G/P pa je opazno, da so praviloma bolj izkušeni govorci pravniki ali ekonomisti, manj pa tisti s področja strojništva in elektrotehnike. Analiza je pokazala, da so omenjeni dejavniki pomembnejši kot spol in starost. b) Večina izrekov ima zapleteno zloženo strukturo, ne pa tudi pomena, še zlasti je to opazno v primeru [12]. Prevladujejo zapleteno zložena priredja s podredjem [12], zapleteno zložena podredja s priredjem [30] in zapleteno zložene povedi z medstavo [31]. Za nebrana govorjena besedila je torej značilna preprostejša stavčnočlenska zgradba [32], ki se praviloma pojavlja zaradi odpravljanja samostalnškega izražanja in dodajalnosti. Prvi vzrok povečuje delež predmetnih [33] in prilastkovih odvisnikov [30] – skoraj v vseh besedilih je odstotkovno največ ali prilastkovih ali predmetnih odvisnikov. Dodajalnost poleg že omenjenih odvisnikov povečuje še delež vezalnega priredja [12].

[30] *Mi smo zelo zadovoljni, ker se je danes na Mestnem svetu izkazala podpóra torej osnovnemu sklepu, ki so ga predlagali podpisniki, zraven tega pa tudi trem dodatnim sklepom, ki so bili predlagani s strani Liberalno-demokratske stranke, in še trije sklepi so bili izglasovani dodatno, ki se nanašajo predvsem na pozive okrog takojšnjega pričetka postopkov, zato da se bodo ee, nekatere stvari, ki jih je možno razdeliti po slovenski državi ee, da se bodo na nek način pričeli postopki za tovrstne spremembe, ki jih vsi pričakujemo.* H1(1)

S/
 $S_{vzr}/$
 $S_{pril} \wedge S/ \quad \wedge S/$
 $S_{pril} \quad S_{pril} \cdot S_{nam}/ \quad \wedge S_{nam}/$
 $S_{pril} \quad S_{pril}$ ¹⁷

[31] *Naša ocena je, da bi bilo razumno ↓, če bi v tej državi prevladalo spoznanje ↓, da je pri tovrstnih odločitvah pomembno upoštevati tudi regionalni razvoj ..., regionalni vidik, zlasti če takšna odločitev ne pomeni dodatnih stroškov ↓, kar jih v tem primeru ↓, po naši presoji ↓, ne bi bilo.* B1(22)

S/
 $S_{pov}/$
 $S_{os}/$
 $S_{pril}/$
 $S_{pog}/$
 $\$_{pril} \cdot I \cdot \$_{pril}$

¹⁷ Uporabljeni simboli in oznake so večinoma povzeti po Toporišiču (1982: 16, 20, 487), nekatere je bilo potrebno dodati. Tako oznaka I pomeni izpostava, tj. tip medstave.

[32] *Žalostno je dejstvo, da je zaradi nesoglasij med koalicijskimi partnerji v vladi in premajhnega vpliva mariborskega LDS-a v državnem merilo nastalo vzdušje, ki prav gotovo ne bo pripomoglo k uspešnosti delovanja holdinga slovenskega elektro-gospodarstva.* E1(23)

Prav vesel bi bil, da bi sprejeli sklepe, takšne sklepe, ki bi bili zavezujoči in za Slovenijo tudi rešljivi. E1(10)¹⁸

[33] *Besedilo H1: (4) Mislim, da je zlo pomembno za to današnjo zgodbo tudi tole, da je minister Kopač bil prisoten na seji Mestnega sveta. (5) Mislim, da je zlo pomembno, da je aktivno sodeloval pri delu in na ta način tut pokazal svoj odnos do vendarle do te teme in vendarle tudi do Máribóra.*

S strukturama: S/S_{pr}/S_{pr} in S/S_{pr}/S_{os}^S_{os}.

2.1 V gradivu, zbranem na izredni seji Mestnega sveta Mestne občine Maribor z dne 3. 9. 2001, se pogosteje pojavljajo nepredvidljiva odstopanja: nejasni izreki [34], G/P izgubi rdečo nit [35], pri izreku lahko razberemo določeno strukturo, ne pa tudi pomena oz. smisla [36]. Na omenjeni seji so namreč vladale drugačne okoliščine kot sicer: poleg novinarjev lokalnih radijskih in televizijskih postaj so sejo od začetka do konca spremljali tudi novinarji RTV Slovenija ter POP TV.

[34] *Sklad zato, ker ni ee, upošteval strokovnih, ee, tehničnih, kadrovskih, ee, pa še tehničnih, ee, pa še nekaterih drugih argumentov, potem da bi sedež lahko bil v Mariboru, tu nenazadnje obstajajo prostorski pogoji za to in še kakšni drugi tudi, bi bil pa za to, ker to po naši presoji izrazit primer odločitve, ki je usmerjena v krepitev monocentričnega razvoja Slovenije.* B1(14)

[35] *To me spominja na investicijo mariborskega Pristana, ko so vsi pridno dvignili, razen, mogoče, ee, nas dveh, ko sva rekl, da je to zgrešeno in bi lahko z manjšimi stroški napravili, malo poteptamo, in se kasneje vsi pojavili.* G1(26)¹⁹

[36] *V teh prihodnjih bitkah naj se pravočasno angažirajo tja, katerih danes dvigujejo prah in bijejo plat zvona, ko je že prepózno zvoniti zato, če nič ne pomaga, pomaga ciciban, kot je že pred leti zapisal naš veliki pesnik Župančič.* G1(57)

ANALIZA SREDSTEV IN NAČINOV POVEZOVANJA BESEDILNIH ENOT V BESEDILO

1 Pri jezikovnem sporočanju so ključnega pomena temeljne poimenovalne enote – leksemi, ki jih A. Vidovič Muha (2000: 46–47) glede na pomensko vrednost ločuje na lekseme s t. i. srednjo (pomensko) vrednostjo, imajo jo, npr. občna imena, na lekseme z vrednostjo blizu 1, gre predvsem za lastna imena, in na lekseme, katerih (pomenska) vrednost se približuje neskončno; ti slednji so zanimivi tudi kot besedilotvorna sredstva, praviloma so to zaimki, in sicer samostalniški, pridevniški in prislovni, ter glagolski

¹⁸ Izbrana izreka je oblikoval isti govorec, vendar je izrek E1(10) vzet iz spontanega, E1(23) pa iz vnaprej pripravljene govorne odstavke istega besedila.

¹⁹ V delu izreka *To me spominja na investicijo mariborskega Pristana* je govorec šel z glasom navzgor, zato na tem mestu ni končnega ločila. V delu izreka *in bi se kasneje vsi pojavili* ne moremo razbrati, kaj je govorec mislil oz. želel sporočiti, kakor tudi ne v delu *bi lahko z manjšimi stroški napravili, malo poteptamo*, kjer govorec pravzaprav v isti povedi preide iz poročanega govora v premešan in zaradi čustvenosti izgubi rdečo nit.

primitivi, kot *biti*, *delati*²⁰ in *imeti*. Poleg teh t. i. deiktičnih leksemov,²¹ katerih »slovarska pomenska izpraznjenost omogoča konkretne besedilne zapolnitve oz. zapolnitve znotraj konkretnega govornega dejanja« (79), vlogo povezovanja besedilnih enot v besedilo opravljajo še pridevniki, tvorjeni iz prislovov nahajanja in obstajanja v prostoru in času, glagolski končniški morfemi, kadar je zaimek poničen, popolne in delne ponovne pojavitve ter leksemi, ki so v katerem izmed pomenskih razmerij z nanašalnico.²²

Navedena sredstva so, če uporabimo de Beaugrande-Dresslerjevo (1992: 41–64) terminologijo,²³ sredstva kohezije. Avtorja kohezijo razumeta kot tisti relacijski kriterij znotraj besedila, ki se nanaša na zgradbo besedila iz slovničnega – površinskega vidika (12), medtem ko se na zgradbo besedila iz pomenskega – globinskega vidika nanaša koherenca (13). Oba navedena relacionalna kriterija sta hkrati dve izmed konstitutivnih načel oz. kriterijev besedilnosti. Kot sredstva kohezivnega povezovanja besedila de Beaugrande in Dressler (1992: 41–64) navajata ponovno pojavitve, delno ponovno pojavitve, paralelizem, parafrazo (v okviru le-te sinonimijo), za-oblike, elipso, členitev po aktualnosti oz. funkcionalno stavčno perspektivo, glagolski čas in vid, junksijo ter intonacijo. V besediloslovju se ali ohranja ločevanje obeh kriterijev ali združuje oba kriterija.

2 Kot enovit kriterij za pojave na skladenjsko-pomenski ravni besedila navaja Korošec (1986: 49, 1998: 216–217) soveznost, saj je mnenja, »da so v besedilih razlike med ravninama zabrisane«. Tako se pridružuje češkemu jezikoslovju (MČ 3 1987: 632–634), za katerega je kohezija pojav koherence na izrazni – površinski ravni. Izraz (leksikalna) kohezija pa je vezan na pomenska medleksemna razmerja. Tako razumevanje kohezije in koherence lahko zasledimo pri Toporišiču (2000: 681), le da sta termina slovenjena, in sicer koherenca v besedilna sovisnost, leksikalna kohezija pa v besedna povezanost v sledju (684).

Sovezni odnosi med enotami besedila se po Korošču (1998: 55) vzpostavljajo s pomočjo besednega in zaimenskega (62) vezanja, s paralelizmom, z elipso in s povednimi

²⁰ V *Uvodu v besediloslovje* (de Beaugrande-Dressler 1992: 51) prevajalki za nemški *tun* oz. angleški *do* poleg *delati*, navajata še *storiti*, *narediti*, *početi* in *počenjati*.

²¹ Izraz deiktika, deiktičnost (Korošec 1998: 62, 237), deiksa (Toporišič 2000: 681), slovenjeno v pokaznost (Korošec 1998: 62, 237) se uporablja na dveh sicer povezanih nivojih, ki ju poenostavljeno ponazarjata citata iz *Slovenske slovnice* (Toporišič 2000: 340): »Staro slovnično pravilo je, da *ta* kaže na bližnji, *tisti* na bolj oddaljeni in *oni* na najbolj oddaljeni predmet /.../ v prostoru, času ali zavesti«, tj. položajna (ostenzivna) deiktična leksika, in »Kadar se v govoru ali pisanju navezuje na pravkar povedano ali zapisano, uporabljamo zaimek *ta*«, tj. deiktična leksika v vlogi povezovanja znotraj besedila.

²² »Kadar se k isti besedi (nanašalnici) za isti predmet govora (isti nanašalnik) zaradi ubesedovalnih potreb v besedilu obračamo več kot enkrat, se namesto nanašalnice poleg pozajmljanja uporabljajo njene perifraze, tu jim pravim ponovitveni izrazi« (Korošec 1998: 18), npr. jezikovnosistemski ali besedilni sinonim, opisni sinonim in nadpomenka – to so sredstva, ki imajo možnost širitve pomenskega polja oz. dajanja novih podatkov o nanašalnici; omogočajo torej odpravo ponovitev.

²³ Beaugrande in Dressler (1992: 50–54) imenujeta deiktični leksemi samo za-oblike (angl. *pro-forms*). Jedro za-oblik tvorijo zaimki, »ki nadomeščajo samostalnike in samostalniške fraze« (50), medtem ko za-oblike, ki nadomeščajo pridevnike oz. prislove, imenujeta za-pridevnike oz. za-modifikatorje, natančneje za-prislove. Namesto izraza glagolski primitivi se uporablja izraz za-glagoli.

okrajšavami (Korošec 1998: 141). Pri tem je potrebno upoštevati, da je nanašalnik (nanašalnica) lahko prazen, enobesedni, večbesedni, in sicer isto- ali raznofunkcijski. Pri besednem vezanju gre za ponovitve enot leksikalnega sistema, torej so mišljene dobesedne ponovitve (repeticije) in leksikalna kohezija, vezana na pomenska medleksemska razmerja.

2.1 Rezultati analize gradiva in dejstvo, da so določena besedilovorna sredstva značilna za določene tipe/vrste besedil,²⁴ so narekovali naslednjo delitev načinov povezovanja besedilnih enot v besedilo: 1) glagolskokončniško ali morfemsko povezovanje,²⁵ 2) zaimensko povezovanje, 3) prislovno povezovanje, 4) povezovanje s pridevniki, vezanimi na govorno dejanje, 5) povezovanje z besedo *sam*, 6) stavčno povezovanje, 7) povezovanje s popolno in delno ponovno pojavitvijo in 8) leksikalno povezovanje, vezano na pomenska medleksemska razmerja.

2.1.1 Glagolskokončniško povezovanje

Pokazalo se je, da ni razlik v rabi besedilovornih sredstev glede na stopnjo vnaprejšnje pripravljenosti besedil, saj v vseh besedilih prevladuje glagolskokončniško povezovanje [37], kar potrjuje tezo, da je glagolskokončniško povezovanje neizbirno, tipično za slovenski jezik, je vedno prisotno, saj G/P lahko povezuje z glagolskokončniškim morfemom in hkrati še s katerim drugim besedilovornim sredstvom, npr. oziralnima *ki*, *kateri* [38].²⁶

[37] *Reševali smo gospodarstvo, vlada je plačevala veliko denarja, veliko denarja investirala.* E1(5)²⁷

[38] *In kot predstavnik Slovenske ljudske stranke na današnjem Mestnem svetu menim, da Slovenska ljudska stranka v nasprotnem v takšni koaliciji, v takšni vladi, ki bo zastopala tako stališče in tako proti Mariboru, nima več kaj iskat.* Č(22)

²⁴ »Pri spontanem govorjenju so ponovne pojavitve pogoste, saj je tu le malo časa za načrtovanje, površinsko besedilo pa kmalu izgine« (de Beaugrande-Dressler 1992: 46) in »Pravniški jezik naj bi npr. nekatere vrste obnašanja kar se da natančno definirali, tako da bi bil vsak dvom izključen. Tako se torej parafraza obilno uporablja« (49).

²⁵ Povezovanje vsebuje tako navezovanje, tj. anaforičnost, kot napovedovanje, tj. kataforičnost, v besedilu ter navezovanje na zunajbesedilno danost, tj. eksoforičnost.

²⁶ Oziralnik *ki* uvaja prilastkove odvisnike, ki so, enako kot nestavčni, glede na učinek, ki ga ima prilastkovo določanje odnosnice na število zunajjezikovnih nosilcev (denotatov), dveh vrst: omejevalni (restriktivni) in neomejevalni (nerestriktivni), nekatere lahko razumemo kot neomejevalne ali omejevalne (Cazinkić 2000/01: 31). »Za govorjeni jezik tako velja, da so v njem pogostejši omejevalni stavki« (33), medtem ko se v zapisanem besedilu »neomejevalni v govorjenem jeziku nadomeščajo s stavki priredno zložene povedi, zato je število neomejevalnih oziralnih stavkov v govorjenem jeziku manjše« (p. t.). V zbranem gradivu je okoli 70% povedi z omejevalnim prilastkom in le 20% z neomejevalnim.

²⁷ Navezovanje je vzpostavljeno z morfemom (*je*) + *-la* osebne glagolske oblike in skupaj z nanašalnico (vlada) tvori besedilno vez (Gorjanc 1999: 139) oz. sovezni par (Korošec 1986: 52 in 1998: 220). Nanašalnica (nanašalnik, koreferenca) je lahko prazna, npr. *Mrežne teorije zaradi tega, ker ee, mrežne teorije razumejo v bistvu, da so ti vsi pojmi med seboj mrežno povezani. N(6)*, čeprav je tak način povezovanja prej značilnost vsakdanjega govora.

Pogostejše od samo besedilnega glagolskokončniškega povezovanja je v gradivu zunajbesedilno navezovanje praviloma na G/P, ki z glagoli rekanja [39] – to so pravzaprav performativni, izvajalniški glagoli – mišljenja in sekundarnimi glagoli mišljenja izraža svoje mišljenje, predstave in videnje stvari, o katerih teče dvogovor.²⁸

[39] *Jaz mislim↓, da ni res↓, kot po novinarskih zapisih bi naj izjavil gospod minister↓, da gre, bom rekó, če govorimo racionalno, da gre za čisti politični cirkus.* F(23)

2.1.2 Zaimensko povezovanje

2.1.2.1 »Osební zaimki so tisti, ki izražajo udeleženca (1. in 2. oseba) in neudeleženca (3. oseba) besedovanja« (Toporišič 2000: 305) oziroma so edini, ki se pojavljajo v vlogi vzpostavljanja nedvoumne predmetnostne reference (Vidovič Muha 1996: 117), in sicer neposredno (1. in 2. oseba) ali posredno (3. oseba). »Osebna zaimka za 1. in 2. osebo, za 3. v pomenu neudeleženca govornega dejanja v zgledih kot *Posodil sem mu denar* so globinska lastna imena v besedilu vezani na nedvoumno izražanje udeležencev v zvezi z govornim dejanjem in kot taki besedilno določni« (Vidovič Muha 2000: 80). V smislu te delitve naprej nekaj značilnosti o prvo- in drugoosebnih zaimkih.

2.1.2.1.1 Prvo- in drugoosebni zaimki so torej skoraj izključno osebe oz. živa bitja in predmeti, ki jim v vsakdanji sporočanjski situaciji lahko pripišemo lastnosti oseb (npr. psu, mački) – in jih s tem enopomensko identificirajo.²⁹

Iz primera [39] lahko razberemo, da prvoosebni edninski zaimek tudi v predvidljivih besedilnih okoliščinah ni poničen, ampak je lahko celo konkretiziran [40].³⁰ To pomeni, da osebnemu zaimku sledi konkretna koreferenca, torej se v dialoških go-

²⁸ Izmed omenjenih glagolov izstopa glagol *misлити* z odvisnikom (*mislim, da*), ki ga G/P uporablja a) polnopomensko; b) za izražanje vljudnosti, s čimer dovoljuje rahel dvom, naslovniku pa omogoči, da oporeka; c) kot členek mnenja, domneve, zadržka; č) kot besedilni motivator, ki lahko postane začetnik, lahko mašilo: *Mislim↓, da je modern družbeni razvoj usmerjen ne samo v eno politično demokracijo, pač pa tudi v eno ekonomsko↓, finančno demokracijo↓, ki mora imet tudi neke duhovne↓ in kulturne kriterije za razvoj celotne družbe.* F(29). V slednjem primeru je ta glagol semantično izpraznjen leksem, zanj sta značilna izrazita dialoškost ter dejstvo, da je G/P reagiral prej, kot je uspel domisliti svoj odgovor. Tovrsten *mislim*, da uvrščamo med tipične zapolnjevalce vrzeli (Kranjc 1997: 309).

²⁹ Deiktična sredstva, ki (lahko) označujejo denotat/referenco glede na položaj oz. zunajbesedilno danost, glede na udeležence govornega dejanja (v prvi vrsti glede na trenutnega govorečega) razdelimo na tista, ki izražajo bližino (*jaz, tu, sedaj*), in tista, ki izražajo večjo ali manjšo mero oddaljenosti (*tí, tam, tedaj, takrat*) (Korošec 1998: 63).

³⁰ Konkretizacija zaimka je pravzaprav zvalniški pastavek. Kot konkretizacije se pojavljajo izrazi, s katerimi G/P vzpostavi in ohranja stik ter označi P/G v smislu ubeseditve siceršnjega in trenutnega medsebojnega odnosa, povečanja ilokucijske moči, lahko tudi začenjanja dvogovorne replike oz. vloge, menjanja vloge, kot angl. pa tudi nem. termin *turn* sloveni S. Kranjc (1997: 309, 311–312). Med zaimkom in zvalniškim pastavkom imamo popolno, npr. *Gospod Eisenhut, sej ste vedli, da bom jaz šou [šó:u] računat.* J5(1); ter delno ujemanje, npr. *In ne vem↓, odkod je vam, doktor Križman, podatek, da je za to dala občina soglasje.* M1(23). O delnem ujemanju govorimo, kadar med zaimkovnim delom in pastavkom ni sklonskega ujemanja, sicer govorimo o absolutnem ujemanju. Možen je izpust osebne oblike glagola rekanja ali zaznavanja in/ali osebne zaimka.

vorjenih nastopih lahko pojavljata dve koreferenci, pri čemer ima druga koreferenca informativno in poudarno funkcijo.

[40] *To gibanje se je na našo službo obrnlo ee, z prošnjo, da bi za obdobje ee, dobili prostor, v katerem bi, v katerem bi lahko ves čas opravljali nekatere te dejavnosti, ki jih zdaj imajo, služba je zaprosila za mnenje tudi župana v tej zvezi, in js sn predlago, da bi em, v kolikor služba ustrezen prostor najde za obdobje dveh mesecev, sem predvideval, temu gibanju to tudi omogočili.* B3(11)

Pogostejša je konkretizacija prvoosebnega množinskega zaimka, ki primarno izraža množinski osebek, katerega del je G/P; ta je lahko a) del množice, poimenovane tudi s stalno besedno zvezo (leksemskost), tj. *mestni svetnik* [41], *državljan Republike Slovenije*, *davkoplačevalec*, *Mariborčan*, *občinski svetnik*, *prebivalec širše okolice Maribora*, *prisotni na seji*; b) v konkretnih okoliščinah govornega dejanja oblikovane množice, ubesedene v besednih zvezah, ki po prenehanju govornega dejanja razpadejo (besedilnost), npr. *član svetniške/poslanske skupine*, *predstavnik stranke*, *član opozicijske stranke*, *predsednik odbora*, *direktor javnega zavoda v okviru mestne občine*. V teh primerih se G/P ne želi identificirati kot *jaz*, pač pa želi biti del množice; tako dejanskega vršilca dejanja oz. nosilca stanja/lastnosti potisne v ozadje (t. i. hierahizacija).³¹

[41] *Spoštovani ↓, mestni svetniki smo bili izvoljeni na lokalnih volitvah ↓ in smo dolžni zastopati interese tistih ↓, ki so nam zaupali, da jih zastopamo.* A1(22)

Drugoosebni edninski zaimek v konkretnem govornem dejanju kaže na ogovorjenega, s katerim je G/P v simetričnem odnosu [42]. V hierarhičnih odnosih, tj. v uradnih in javnih govornih položajih, kar velja za zbrana besedila, se zaradi vljudnosti (t. i. vikanja) pričakuje raba množinskega.

[42] *Besedilo B4: (16) Skratka, gospod doktor Križnan, ugotavljam, predpostavljam, da ti je razumljivo, ne, da je tudi reciklaža al pa strošek reciklaže odpadkov sevda direktno odvisna od obsega odpadkov, ne. (17) Ee, se strinjam s tem, da ne moreva a priori govoriti o linearnem, ne, lahko govorima o nekem, bi reko, razmerju, ki bo natančno ugotovljivo šele, ko bo proizvodnja oziroma sama dejavnost začela, vsekakor pa lahko, utemeljeno domnevama, gospod doktor Križnan, ne, da je odseg stroškov v reciklaži odvisen tudi od vhoda, ne. (18) Ee, tako da so specifični stroški nekoliko nižji, vi ste mogoče malo zamenjali specifične stroške in odvozne stroške ...*

2.1.2.1.1.1 »Identifikacijsko vlogo lahko imajo tudi osebnosvojilni zaimki (poleg svojilnih pridevnikov)« (MČ 3 1987: 698) in povratnosvojilni zaimek. Prvi [43] izražajo lastnino ali pripadnost glagolski osebi, tj. govorečemu, ogovorjenemu, povratnosvojilni [44] pa lastnino osebk, ki je lahko besedilni ali zunajbesedilni (Toporišič 2000: 342). Osebnosvojilni zahtevajo dve referenci, osebo in njeno svojino – lastnino (Gorjanc 1998: 44), saj vzpostavljajo razmerje med vsebino samostalniškega jedra in katerim izmed udeležencev govornega dejanja (Vidovič Muha 1996: 118).

³¹ Prvi delovalnik se potisne v ozadje še s trpnikom, z neosebim izražanjem, s potiskom prvega delovalnika na mesto tretjega ali četrtega in s t. i. splošnim vršilcem, čigar sredstvi sta v zbranem gradivu zaimski *človek* in poničen drugoosebni edninski zaimek.

[43] *To je sicer znana tema iz nove Slovenije, iz zdajšnje naše nove države, pa tudi v preteklosti smo jo obujali prav iz Maribora.* I1(2)

[44] *Maribor bi bil v svoji preteklosti eno največjih industrijskih mest s pogledom v bivši skupni državi, kot tudi v Evropi in svetu.* A1(2)

2.1.2.1.2 Tretjeosebni zaimki so inherentno kohezivni oz. besedilni (Gorjanc 1999: 142) [45]. Razlikujejo vse spole in se v imenovalniku lahko nanašajo na osebe, tj. na živo, ali na neživo (MČ 3 1987: 697; Toporišič 2000: 304).

[45] *Besedilo G1: (39) K svóji izjavi, da smo ta vlak že zamudili, dajam zdaj še to, da smo ga zamudili zavestno. (40) To v Ljubljani dobro vedo, zato se jim za proteste iz štajerskega konca ne zdi vredno niti odgovoriti, kaj šele da bi na podlagi takšnih protestov sprejemali svoje odločitve.*³²

2.1.2.1.2.1 Tretjeosebni svojilni zaimki [46] izražajo lastnino ali pripadnost živemu ali neživemu.

[46] *Ee, tudi je bilo dosti govora o tem, da se je ee, vlada odločila nekaterim denacionalizacijskim upravičencem vračati njihovo premoženje v naravi, čeprav je bilo poprej sklenjeno kako drugače.* C2(3)

2.1.2.2 Med ostalimi sredstvi so pomembni neosebni zaimki: samostalniški in privedniški kazalni, nedoločni in celostni zaimki ter prislovni zaimki.

2.1.2.2.1 V zbranem gradivu se zelo pogosto pojavlja povezovanje z zvezo kazalnega zaimka ter ponovne pojavitve leksema [47] ali poimenovalnega naveznika [48]. Tak način povezovanja omogoča nedvoumno in jasno zastopanje strankinih ali posameznikovih (političnih) stališč.

[47] *Besedilo J1: (2) Ee, šest je ostalo odprtih in o prvih treh je Mestni svet glasoval, zaradi tega je seveda odpiranje ponovno debato o pripombe tri, ki je zaključena bla z glasovanjem, ee, popolnoma v nasprotju z poslovníkom Mestnega sveta in pa z statutom. (3) Ta pripomba je bila glasovana in mislim, da o pripombi tri več nimamo kaj za diskutirat.*

[48] *Ko smo argumentirali svoja stališča, smo se opirali na ugotovitve inštituta za gospodarsko pravo pri Pravni fakulteti mariborske univerze, ki so, torej to gradivo je dokazovalo, da tako prostorske razmere, kadrovske in tudi strokovna usposobljenost kadrov pa tudi finančni razlogi, em, govore o tem, naj bo sedež holdinga v Mariboru.* C1(8)

Naj izpostavim še »kataforična« vrstna *to* in *tisti*, ki se praviloma pojavljata na mejah stavkov in dvigujeta delež katafor v primerjavi z anaforam [49].

[49] *In vse to bo zajeto seveda tudi v stroškovniku, kajti ne navsezadnje je en del lani bil sofinanciran iz proračuna, to je postavka tako imenovan ekološki tolar, ostali del pa bi naj zbrali tisti, ki pač te odpadke povzročajo.* M2(9)

³² Slednji primer je zanimiv tudi zato, ker je vršilec dejanja označen s končniškim glagolskim morfeom *-o*, kar bi zadostovalo, če bi bil vršilec prej/potem v besedilu omenjen *-*, in s prislovnim določilom kraja *v Ljubljani*. Zdi se, da lahko to določilo razumemo kot prilastek k izpuščenemu osebk. Stavek bi se lahko glasil: *To vlada (predstavniki vlade) v Ljubljani dobro ve (-do) ...*

Tak da meni je to neznano, da bi bli v Jurčičevi ulici kakšni prostori temu gibanju dodeljeni. B3(10)

Kadar se »kataforični« vrstni *to* pojavi ne na meji stavka [48; B3(10)], lahko to analiziramo kot pomensko vračanje, v katerem govoreči dvakrat zapolni mesto četrtega oz. prvega delovalnika – naprej zaimensko, nato konkretizirano. Sicer je za kazalne zaimke značilno, da se pogosteje pojavljajo pri manj večših govorcih, kar lahko otežuje razumevanje besedila [50] oz. ga naredi za naključnega udeleženca govornega dejanja nerazumljivega.

[50] *Besedilo L: (23) Ee, nekaj je savæda popolnoma konceptualnih vprašanj tukaj odprtih, za katere saj kratkoročne rešitve, če bi to že bile, predlagatel tega nima podlage v sedanjih zadevah, ki so se odvijaje na Mestnem svetu in ki jih Mestni svet, tu pa savæda se je vtikoval v to stvar, ee, spomladi letos ni potrdil, ker je pač oceno, to je pač njegova pravica, kljub temu da zopet nekateri drugi menijo, da to je pa res popolnoma odveč, da je Mestni svet ukvarja s takšno lokalno zadevo, nekateri menijo, da je bol stvar kakšnega medija, da o tem razpravlja in razglabla. (24) Mestni svet je savæda po krivičnem pognan v to zadevo in ni prav, da o tem tolk razpravlja.*

2.1.2.2.2 Kot rečeno, se kot besedilnovorno sredstvo pojavljajo nedoločni zaimki [51]. »Besedilna aktualizacija v smislu nedoločnosti je tako kot določnost lahko splošna ali posebna: v prvem primeru imamo opraviti z nedoločnim členom, v drugem z nedoločnimi zaimki, med katere se nedvoumno uvrščajo pravi nedoločni tip *nekdo, nekaj, nekaj, neki*. Med nedoločne v širšem smislu lahko uvrščamo tudi zaimke, ki v besedilo vnašajo določene pomenske prvine« (Vidovič Muha 1996: 121).

[51] *In moj proceduralni predlog je ta ↑, da o tej pripombi številka tri danes ne glasujemo, ker je bla v bistvu izglasovana takšna, kot je pač bla, pa če sedaj to nekomu odgovarja ali pa ee, neodgovarja ↓, in da glasujemo samo o pripombah štiri, pet in pa ee, šest.* J4(12)³³

2.1.2.2.3 Celostne zaimke [52] uvrščamo med določne zaimke, pri katerih »je besedilna določnost vezana na razmerja s celotno predmetnostjo, ki je aktualna za besedilo« (Vidovič Muha 2000: 82). Celostni zaimki imajo skupaj s prvo- in drugoosebnimi množinskimi zaimki poudarno funkcijo, kadar je denotat nedvoumen. Vlogo povezoovanja opravljajo omenjeni osebni zaimki, kar pomeni, da je referenca zunajbesedilna, tj. na seji prisotni mestni svetniki, razen v primeru konkretizacije.

[52] *Ee, verjetno bi bla stvar kratkoročnih ukrepov tisto, kar se je savæda o tem dogajalo v tem poletju mimo tega, ee, pa je prav, da se je dogajalo, ampak savæda Mestni svet ni o tem vedo nič, kar mogoče tudi ni slabo, da se je pač odločalo, katere ulice se bodo asfaltirale v tem poletju, katere ne, tut kratkoročni ukrepi, tut ta diskusija je vredu ali ne, ampak jasno je, da bi vsak od nas tukaj našo še ktiro ulico ali uličico, ki bi jo blo po njegovem mnenju nujno potrebno asfaltirat, ampak to je tisto na tem področju, kar bi verjetno pričakovali kot rešitve pri tej zadevi in pa savæda pri zadevi kolesarjenje, pri zadevi ee, avtobusnih ee, linij in pri zadevi peš cone in tako dalje.* L(29)

³³ Zaimke se nanaša na nanašalnico mariborski župan.

Pridevniški celostni zaimki lahko dejansko opravljajo vlogo navezovanja [52a] ali pa kot prilastki poudarjajo nominalizirane kazalne zaimke [52b].

[52a] *Besedilo D: (16) Prav tako nas skrbi dejstvo, da vlada prodaja večinski delež Nove KBM Máribór↓, medtem pa ohranja večinski delež Nove ljubljanske banke. (17) Obe banki sta bili sanirani z denarjem iz gospodarstva in vseh davkoplačevalcov, zato smo mnenja, da je last vseh državljanov.*

[52b] *Besedilo M2: (8) In kot je tudi v gradivu razloženo, pripravljamo tudi še naslednje poteze, pomeni na sistemu ločenega zbiranja uvajanje, zbiranje posebej plastične embalaže, tako imenovana PET embalaža ali plastenke↓, in pa drobni kovinski odpadki, najbolj znani so, recimo↓ zamaški steklenic. (9) In vse to bo zajeto seveda tudi v stroškovniku, kajti ne navsezadnje je en del lani bil sofinanciran iz proračuna, to je postavka tako imenovan ekološki tolar, ostali del pa bi naj zbrali tisti↓, ki pač te odpadke povzročajo.*

2.1.2.2.4 Izmed prislovnih zaimkov naj izpostavim prostorske kazalne zaimke, ki opravljajo tako vlogo zunajbesedilnega povezovanja, njihov pomen je torej določljiv glede na konkretno govorno dejanje [1], kot tudi vlogo znotrajbesedilnega povezovanja [53]; to velja tudi za časovne kazalne zaimke, ne pa tudi za kakovostne lastnostne, ki so v zbranem gradivu izključno besedilni povezovalniki.

[53] *Besedilo M2: (27) V drugem delu priloge je pa prikazan obračun po prostornini posode, kjer bi se rad najprej opravičilo, da je izpadla stran številka pet, ki smo jo pri sestavi gradiva pomotoma izločili in ste jo danes dobili v bifeju, in se še enkrat vljudno opravičujem, da smo vam povzročili to napako. (28) Tu je pa prikazan izračun cene na tem, tako imenovanem↓, tipskem gospodinjstvo↓, kjer smo si predstavljali, da je to sto dvajset litrska posoda, ki jo imajo individualne hiše↓, in ves izračun teh stroškov je prikazan z tem, kaj se vse upošteva in kako se do posameznih postavk oziroma cen pride.*

2.1.2.2.4.1 Poleg prislovnih besed izražajo umeščenost govornega dejanja tudi imenske zveze s pridevniškim vrstnim določilom, tvorjenim iz krajevnih [54] in časovnih [55] prislovov nahajanja, obstajanja v prostoru in času:³⁴ *prihodnji, prejšnji, naslednji, zadnji, tukajšnji, tamkajšnji, sosednji, sedanji, tedanji, takratni*. Le-ti prislovi so funkcijsko prekrivni s kazalnimi zaimki in imajo tako kot ti zaimki v besedilu koreferenčno vlogo (Gorjanc 1999: 144).

[54] *Zdaj je čas, ko bi morali čim več aktivnosti vodit v tej smeri, da bi se regionalne razlike zmanjševale, da bi se regionalna središča krepila, ker če tega ne bomo zdaj naredil↓, bodo ob vključitvi Slovenije v Evropsko zvezo, ko bodo mejo odpadle, ta regionalna središča sveda iz normalnih gravitacijskih razlogov sveda postala podrejena v primerjavi z regionalnimi središči sosednjih držav. B1(39)*

[55] *Besedilo Č: (6) Ee, stvar, ki bi jo želel izpostaviti↓, je ta, da ee, je pravzaprav Mestni svet↓, sicer zelo površno↓, vendar le obravnaval to problematiko↓, če ne*

³⁴ Njihov pomen »je neločljivo povezan z govornim dejanjem, s katero izmed dveh tvornih prvin stavka – z vršilec dejanja/nosilec stanja (stavčnočlensko osebek) ali z dejanjem samim (stavčnočlensko povedek); gre za krajevne oz. časovne prislove: pomen prvih je mogoče določiti glede na govorečega, npr. *tu(kaj), tam, bližje, daleč, sem, tja, zgoraj, spodaj, levo, desno* ipd., drugih glede na samo (govorno) dejanje, npr. *sedaj, lani, včeraj, prej, potem, zgodaj, pozno* ipd.« (Vidovič Muha 2000: 77).

drugač↓, že na začetku letošnjega leta↓ in sprejel v zvezi s tem tudi ustrezn sklep. (7) Tako da je današnja seja↓ pravzaprav na nek način celotna farsa↓, ee v zvezi z pridobivanja stališč Maribora oziroma mestnih svetnikov.

2.1.2.2.4.2 Poleg prislovnih besed relativno časovno umeščenost govornega dejanja izražajo tudi t. i. prislovni izrazi (Toporišič 2000: 410). To so stalne imenske zveze, ki nadomeščajo prislove ali pa se pojavljajo skupaj z njimi [56].

[56] *Na kóncu↓ vam sporočamō, da bomo z aktivnostmi nadaljevali do uresničitve zahtev podpisnikov. D(20)*

Bom pa dodala nekaj naših razmišljan↓, ki mogoče za koga v tem avditoriju ne bodo prijetna. G1(3)

2.1.3 Beseda sam je lahko samostalniška, pridevniška ali prislovna. Enako kot tretjeosebni zaimek ima možnost besedilnega navezovanja (Toporišič 2000: 308), in sicer ob večinoma poničenem tretjeosebnem zaimku [57] ali ob ponovni pojavitvi nanašalnice [57a].

[57] *Osebno menim↓, da konkurenca ne more biti škodljiva, temveč lahko le ugodno vpliva na kakovost ponudbe radijskih programov in je lahko le v korist radijskih poslušalcev, zaradi česar županu Mestne občine Maribor gospodu Borisu Soviču tudi postavljam naslednje vprašanje, ki se glasi: ali je edini pravi razlog za negativno mnenje k dodelitvi frekvence podjetja Salamon d. o. o. prevelika ponudba različnih radijskih programov na območju Mestne občine Maribor, ali konkurenca na območju Mestne občine Maribor na področju radijskih programov ni zaželena, ali je sprejmljivo, da je komisija sestavljena le iz predstavnikov iz področja javnega obveščanja in množičnih komunikacij, saj ti prav gotovo niso zainteresirani, da bi s svojimi odločitvami oziroma /.../ sami sebi povzročili dodatno konkurenco, določen radijski program in kdo so člani te komisije, ime in priimek, zaposlitev. E2(15)*

[57a] *Sāvada se strinjam z temi↓, ki pravijo, da je pravzaprav število delovnih mest↓, ki jih naš ...nase veže samo vodstvo holdinga↓, seveda ne gre v stotine niti v tisoče sāvada ne. B1(17)*

2.1.4 V funkciji stavčnega povezovanja – G/P se tako navezuje na točno določen del govornega odseka predhodnega G/P – se pojavlja glagol *imeti* v 1. os. ed. [58]. Taka poved je praviloma enostavna in izrazito kataforična. Zdi se, da je posedovanje česa zgolj posledica hotenja tistih, v imenu katerih G/P javno nastopi, tj. ko postavlja svetniško vprašanje ali daje pobudo, kar potrjuje, da je G/P prenosnik oz. medij.

[58] *Imam pobudo in vprašanje, naprej pobuda, ponovno dajem pobudo županu Borisu Soviču, da uredi s strokovno službo pri Mestne občine Maribor↓, da bodo v naj... najkrajšem času napravili vse potrebno za odpravo vse arhitektonskih ovir v mestni občini Maribor, ki neposredno prizadene predvsem invalide na vozičkih. E2(2)*

G/P lahko stavčno povezuje še z oziralnim odvisnikom, uvedenim z oziralnikom *kar* in glagolom *tikati se* v trpniku [59].

[59] *Ee, kar se tiče vprašanja gospoda Luketiča, bi rad samo povedal. M1(8)*

Zlasti pri točki dnevnega reda *Pobude in vprašanja članov Mestnega sveta* se pojavlja neglagolsko povezovanje, in sicer povezovanje z *imensko zvezo z jedrnim samostalnikom vprašanje* [60].

[60] *Glede vprašanja, ja glede še vašega vprašanja za prostore za Gibanje ljudi*. B3(8)

Te jezikovne vzorce, vsaj primer *kar se tiče*, bi lahko analizirali tudi kot t. i. napovedovalne začetnike, saj vzpostavljajo in ohranjajo stik s konkretnim predhodnim G/P ter usmerjajo naslovnikovo pozornost.

3 Zbrano gradivo je s tematskega vidika ločeno na besedilo s predavanja o delovanju dolgotrajnega spomina, na besedila z glavno temo *sedež novoustanovljenega holdinga slovenskega elektrogospodarstva* in ostala besedila s sej Mestnega sveta. Pri slednjih izstopajo besedila s točke dnevnega reda *Pobude in vprašanja članov Mestnega sveta*.

3.1 Pri besedilih, nanašajočih se na temo *sedež novoustanovljenega holdinga slovenskega elektrogospodarstva*, ugotavljamo, da G/P ob referencah prvega, deloma drugega ranga oblikujejo sovezne pare/nize zlasti s pomočjo popolnih in delnih ponovnih pojavitev ter leksikalnim povezovanjem, vezanim na pomenska medleksemska razmerja, pri čemer nastaja mreža oz. neke vrste miselni vzorec, katerega ključne pojme predstavljajo omenjene reference. Najpomembnejši sta referenci prvega ranga *vlada 'oblast v Ljubljani'*³⁵ in *Maribor 'oblast v Mariboru'*. Referenca drugega ranga je *razvojna politika v Sloveniji oz. centralizacija in decentralizacija* kot osnovna principa razvojne politike. Referenca tretjega ranga, tj. (*sedež novoustanovljenega*) *holdinga (slovenskega elektrogospodarstva)* je pravzaprav pokazatelj reference drugega ranga in vzrok protivnosti med referencama prvega ranga.

Holding slovenskega elektrogospodarstva:

- ponovna pojavitev *holding*,³⁶
 - meronimija *sedež holdinga; uprava holdinga*,
 - hipernimija *podjetje; inštitucija*,
 - perifraza *družba elektrogospodarstva Slovenije s sedežem v Mariboru*.
- Sedež holdinga (slovenskega elektrogospodarstva):
- ponovna pojavitev *sedež (holdinga)*,
 - besedilna sinonimija *fikus, tajnica, direktor; poštni naslov*.

Maribor:

mesto:

- ponovna pojavitev *Maribor*,
- delna ponovna pojavitev *mariborski*,
- hipernimija *univerzitetno mesto*,
- perifraza *štajerska prestolnica*,

³⁵ Tu je seveda mišljena oblast na državni in ne mestni ravni.

³⁶ Izpust samostalniškega določila imenske zveze, tj. *slovenskega elektrogospodarstva*.

prebivalci:

sinonim *Mariborčani*,
opisni sinonim poceni delovna sila.

Ljubljana:

ponovna pojavitev *Ljubljana*,
delna ponovna pojavitev *ljubljski*,
hipernimija *prestolnica; metropola; centrala; glavno mesto*,
besedilna sinonimija, metonimični prenos *vlada*.

Slovenija:

ponovna pojavitev *Slovenija*,
delna ponovna pojavitev *slovenska*,
sinonimija *slovenski prostor*,
hipernimija *republika; država*,
meronimija *Štajerska; regije; osrednja slovenska regija; severovzhodna Slovenija*.

Štajerska:

ponovna pojavitev *Štajerska*,
besedilna sinonimija *naš konec; mariborska regija*,
sinonimija *štajerski konec*,
perifraza *najbolj nerazvita regija v državi*.

VIRI IN LITERATURA

- Anton BREZNIK, 1908: Besedni red v govoru. *Dom in svet* 21, 258–267.
– – 1982: Besedni red v govoru. *Jezikoslovne razprave*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska matica, 233–253.
- Robert CAZINKIČ, 2000/01: Oziralni prilastkovi odvisniki. *JiS* 46/1–2, 29–40.
- Robert Alain de BEAUGRADE, Wolfgang Ulrich DRESSLER, Aleksandra DERGANČ, Tjaša MIKLIČ, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.
- Wolfgang Ulrich DRESSLER, Lavinia Merlini BARBARESI, 1994: *Morphopragmatics. Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1–36.
- Vojko GORJANC, 1999: Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila. *SR* 46/4, 367–388.
- Tomo KOROŠEC, 1986: K besedilni soveznosti časopisnega sporočila. *XXII. SSJLK*, Ljubljana, 49–59.
– – 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Mira KRAJNC, 2000: *Začetniki. Pragmatično besediloslovje*. Seminarska naloga. Maribor.
- Simona KRANJC, 1997: Govorjeni diskurz. *JiS* 42/7, 307–320.
- MČ 3 »*Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praga: Academia, 1987, 367–390, 622–715.
- Olga MÜLLEROVÁ, 1994: *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praga.
- Jan NUYTS, 1992: *Aspects of a Cognitive – Pragmatic Theory of Language*. On Cognition, Functionalism, and Grammar. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Andrej SKUBIC, 1999: Oglede kohezijske vloge slovenskega členka. *SR* 47/2, 211–238.
- Jože TOPORIŠIČ, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
– – 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
– – 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

- Ada VIDOVIČ MUHA, 1993: Breznikov jezikovni nazor v njegovi razpravi o besednem red. *SR* 41/4, 497–507.
- – 1996: Določnost kot besedilna prvina v slovničnem opisu slovenskega jezika (Ob Kopitarjevi slovnici). *Kopitarjev zbornik (Obdobja 15)*, 115–130.
- – 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Zinka ZORKO, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Kulturni forum, 341–352.

SUMMARY

1 Both written and spoken texts are the result of the communicative process, which is entered by at least two participants with everything they are, they are surrounded by, and with the relationship existing between them. However, there are differences between the two outcomes of the same process, even if the topic and the communicative purpose were the same. This is the result of two different communicative processes. In forming a spoken text, S(peaker)/H(earer) S/H Nuyts (1992:51) and H/S share the efforts of forming a text, H/S may direct S/H, complete the utterance for him/her, or point out errors. The spoken text is thus the result of the process and the process itself. This is most evident in the syntactic characteristics, on the syntactic-structural level, and in the modes and devices of connecting the textual units into a text.

1.1 Evidently, in forming written and spoken texts two different processes are involved. Even if S/L prepared his/her speech and the result of this preparation is either a prepared or thought out text, this is still a spoken text, which must be evaluated, compared to the written text, by its own criteria. Müllerová suggests as a basic unit of the syntactic analysis of a spoken text a content-pragmatic unit, i.e., utterance. Compared to the written text, utterance undergoes certain modifications. These modifications (by Müllerová suggests) can be divided into three groups: (a) syntactic modifications of textual connections, i.e., unfinished syntactic structures, changes in word order, and parallelism; (b) situational modifications of the syntactic structure, i.e., positional deictic means and inceptions; (c) modal syntactic constructions, i.e., constructions with onomatopoeic sounds and interjections in predicative function. Among typical characteristics of spoken texts Müllerová lists backtracks and accumulation.

1.2 The most pronounced feature on the syntactic-structural level is S/H's capability of forming a well-organized, i.e., cohesive and coherent, and appropriate text. In texts prepared in advance, sentence constituents with more complex structures can appear than in thought out or extemporaneous texts. These structures can make the interpretation more difficult [61].

[61] **Gost okvir naravnega prirastka lesa in porabe toplotnih in grelnih plinov ob primernem gospodarjenju z gozdovi je ta tehnika ogrevanja dejansko↓ tako rekoč neoporečena, država z uvajanjem izrabe biomase za ogrevanje zmanjšuje svoje odvisnost od uvoženih energantov, naložbe v tovrstne naprave pomenijo odpiranje nóvih proizvodnih↓ in delovnih vrednosti predvsem za ljudi z določenimi novimi strokovnimi znanji in izkušnjami.** E1(52) [The dense framework of the natural increase of wood and of the use of thermal and heating gas by appropriate management of forests this heating technique is in fact,↓ so-to-speak, perfect; the state, by introducing the use of biomass for heating, reduces its dependence on imported energy sources, investment into this type of equipment means the introduction of new production↓ and employment values, particularly for people with certain kinds of new expertise and experience.]

While utterances with complex structure are predominant in all text, the utterances with complex meaning are not. The complex structure is probably the result of the fact that spoken text is formed gradually and by adding information. Predominant in all utterances are the objective and attributive clauses, and (among paratactic relationships) the coordinate parataxis, i.e., the relationships that allow juxtaposition.

1.3 The most common devices and modes of connecting the textual units into the text are verbal endings, connections with demonstrative pronoun and simultaneously repeated noun or nominal reference, and sentential connection.

The analysis of the material confirmed that verbal-ending connection is typical, non-elective for Slovene. It appears by itself or combined with other text-forming devices. In view of the function and type of texts in the gathered material – the majority of texts has a persuasive function and is justificatory – the most prominent was the verbal-ending connection, based on extra-textual reality, i.e., participants of the particular communicative act, particularly on S/H. S/H may be expressed with the first-person pronoun and, if the pronoun is eliminated, with the verbal-ending morpheme. The first-person pronoun, particularly in the plural, may be concretized. In such cases S/H, expressed with the first-person plural pronoun, is a part of the addressed audience that (s)he is trying with concretization emotionally influence.

Since the texts under investigation are official, public, and persuasive, it is not surprising that the connection with the combination of the demonstrative pronoun and simultaneously repeated noun or nominal reference is common. These methods of connecting textual units allow clear, precise, and unambiguous expression, when it benefits S/H. Connection solely with demonstrative pronoun, on the other hand, can make a spoken paragraph unclear, imprecise, even incomprehensible.

Sentential connection allows referentiality, therefore it is mainly found in the texts that are the responses to the texts of the preceding S/H's.

2 In public, official speeches, including the city council sessions, cohesive, coherent, and appropriate texts are expected. The analysis of the material showed that the spoken paragraphs of some texts are incoherent (i.e., S/H loses the thread of the idea, the structure of the utterance can be deciphered but not the meaning) and lack cohesion, as there are frequent leaps, backtracks, accumulation, fillers, and inceptions. These phenomena are the result of the formational difficulties, but at the same time, they indicate that these difficulties are being overcome. Generally, they do not complicate the understanding, certain backtracks even simplify it. This leads to the conclusions that spoken text, in fact, needs to be evaluated with its own criteria and that particularly spontaneity and informality cause periodical incoherency and lack of cohesion in spoken texts.